

משנה מסכת עדויות פרק א

משנה א

שמי' אומר כל הנשים דיין שעתן והלל אומר מפקידה לפקידה אפילו לימים הרבה 'וחכמים אומרים לא כדברי זה ולא כדברי זה אלא מעת לעת ממעטת על יד מפקידה לפקידה ומפקידה לפקידה ממעטת על יד מעת לעת ועל יד מפקידה לפקידה:

משנה ב

שמי' אומר מקב לחלה והלל אומר מקביים וחכמים אומרים לא כדברי זה ולא כדברי זה אלא קב ומחצה חייבים בחלה 'ומשהגדילו המדות אמרו ⁵חמשת רבעים חייבין רבי יוסי אומר חמשה פטורין חמשה ועוד

¹ **וחכמים אומרים וכו'.** הלכה כחכמים דלא כשמי' והלל, כ"כ הר"מ בפי"ה מ" [כאן ולהלן מ"ג] והרב. ואף אין הלכה כדברי שמי' במה שאמר **כל הנשים' וכו'** אלא כרבי אליעזר דאמר (נדה פ"א מ"ג) ד' נשים דיין שעתן [עיי' ר"מ בפי"ה מ"ש כאן, ובנדה (שם) ובהלכות איסור"ב פ"ט ה"ד ובהלכות מטמאי משכב ומושב המובא להלן]. [ובדעת הלל וחכמים אמנם וודאי פליגי אדשמי' אך י"ל ע"י ס"ל כרבי אליעזר. והנה השושנים לדוד העיר על דברי ר"א שמשמע שחכמים חולקים על דעת ר"א ורק הלכה נפסקה כשניהם וכתב בחכמת בצלאל לדחות את דבריו בארוכה וכתב שחכמים מודים לר"א ובמשנה אחרונה על נדה פ"א מ"ז כתב במפורש שחכמים מודים שאף ד' נשים דיין שעתן (וראה עוד בענין זה באסיפת זקנים נדה ז ע"א בשם עדות ביוסף וע"ע בעבודה ברורה נדה ח"א דף ד ע"ב עמ' תמא באריכות עיי"ש וכן בירושלמי נדה פ"א ה"ב במש"כ וחכמים אומרים ארבעה נשים שאמרו חכמים דיין שעתן וכעיי"ז בגמ' נדה דף ה ע"א וברש"י שם ד"ה הא שאר נשים) ובדעת הלל כתב בפשיטות בספר חידושי ה"ר"ה לר' זאב וולף הלוי ח"א מה' זכרון אהרן עמ' נה ד"ה ואם באת לדון כתב בפשיטות שגם הלל מודים לר"א וכ"כ בדורות הראשונים א ה עמ' 296 ע"ש.

וכן פסק ברמב"ם **הלכות מטמאי משכב ומושב פרק ג הלכה ד** הנדה והזבה ושומרת יום כנגד יום והיולדת אף על פי שלא ראתה דם **כולם מטמאות למפרע מעת לעת או מפקידה לפקידה** וזהו הנקרא מעת לעת שבנדה, כיצד אשה שהיתה טהורה ואין לה וסת ובדקה עצמה בשחרית ומצאה טהורה ובחצי היום בדקה עצמה ומצאה דם הרי **כל הטהורות משעת פקידה הראשונה עד שעת פקידה שניה מטמאות למפרע**, וכן אם בדקה היום ומצאה טהורה ולאחר שנים או ג' ימים בדקה ומצאה דם כל הטהורות שעשתה מעת שבדקה ומצאה דם **עד כ"ד שעות טמאות למפרע**, עכ"ל.

מה שכתב הרמב"ם 'ואין לה וסת' וכו', כן מפורש בהמשך המשנה שאם יש לה וסת דיה שעתה, ויתבאר במקומו. ומה שכתב 'ועד שלאחר התשמיש' וכו', גם כן מפורש בהמשך משנתנו ויתבאר במקומו.

וכן כתב ברמב"ם **הלכות איסורי ביאה פרק ט הלכה ג** וכן מד"ס שכל הרואה דם בלא עת וסתה וכל הרואה כתם **טמאה למפרע עד כ"ד שעות, ואם בדקה בתוך זמן זה ומצאה טהור טמאה למפרע עד זמן בדקה**, ואף על פי שהיא טמאה למפרע מדבריהם אינה מטמאה את בועלה למפרע כמו שביארנו, ואינה מונה לנדתה או לכתמה אלא מעת שתראה הדם או שמצאה הכתם, וכל הרואה כתם ה"ז מקולקלת (למנינה) שמא מן החדר בא ונתקלקלה וסתה.

² **כל אשה וכו'.** [עיי' רש"י נדה ב]. שכתב דגם זה מדברי חכמים, ולפ"ז גם בזה הלכה כחכמים ודלא כשמי' והלל]. ופסקה הרמב"ם **הלכות מטמאי משכב ומושב פרק ג הלכה ה אשה שיש לה וסת** וראתה דם בשעת וסתה **דיה שעתה** ואינה טמאה למפרע, הגיע שעת וסתה ולא בדקה עצמה ולאחר ימים בדקה עצמה ומצאה דם הרי זו טמאה למפרע והרי היא בחזקת נדה משעת וסתה, וזו היא טומאת וסתה האמורה בכ"מ, ואם מצאה עצמה טהורה כשבדקה אחר הוסת הרי זו טהורה.

רמב"ם הלכות איסורי ביאה פרק ט הלכה ד הרואה דם בשעת וסתה אינה מטמאה למפרע אלא בשעתה בלבד, וכן מעוברת ומניקה בתולה וזקנה דיין שעתן ואינו מטמאות למפרע, איזו היא מעוברת משיוכר עוברת והוא ג' חדשים, מניקה כל כ"ד חדש אפילו מת בנה או גמלתו או נתנתו למניקה.

מה שכתב הרמב"ם 'וכן מעוברת' וכו', עיי' מה שצויין בריש הערה 1. וז"ל: **ועד שלאחר**

³ **המשמשת בעדים וכו'.** רמב"ם **הלכות מטמאי משכב ומושב פ"ג ה"ד** (הו"ד לעיל הערה 1), וז"ל: **ועד שלאחר התשמיש הרי הוא כפקידה** ושלפני התשמיש אינו כפקידה מפני שאינה בודקת בו יפה.

מה שכתב הרמב"ם שבדיקה שלאחר תשמיש אינה מועלת כן העמיד רב יהודה אמר שמואל (נדה ה.) את דין משנתנו.

⁴ **קב ומחצה וכו'.** הלכה כחכמים ודלא כשמי' והלל ורבי יוסי, כ"כ בפי"ה מ"ש להרמב"ם [כאן ולהלן מ"ג] והרב [ועיי' תו"ת"ל חלה פ"א מ"א].

וכן פסק הרמב"ם **הלכות ביכורים פרק ו הלכה טו** כמה **שיעור העיסה שחייבת בחלה** מלא העומר קמח בין מאחד מה' מינים בין מחמשתן כולם מצטרפין לשיעור, וכמה הוא שיעור העומר שני קבין פחות חומש, והקב ארבעה לוגין,

הלל אומר מלא הין מים שאובין פוסלין המקוה אלא שאדם חייב לומר בלשון רבו ושמאי אומר תשעה קבין וחכמים אומרים לא כדברי זה ולא כדברי זה אלא עד שבאו שני גרדיים משער האשפות שבירושלים והעידו משום שמעיה ואבטליון "שלשת לוגין מים שאובין פוסלין את המקוה וקיימו חכמים

והלוג ד' רביעיות והרביעית אצבעיים על אצבעיים ברום אצבעיים וחצי אצבע וחומש אצבע, וכל האצבעות הם רוחב גודל אצבעות של יד, נמצאת למד שהמדה שיש בה י' אצבעות על י' אצבעות ברום שלש אצבעות ותשע אצבע בקירוב הוא העומר, וכן מדה שיש בה שבע אצבעות פחות שני תשיעי אצבע על ז' אצבעות פחות שני תשיעי אצבע ברום שבע אצבעות פחות שני תשיעי אצבע היא מדת העומר, ושתי המדות כאחד הם עולים, וכמה מכילה מדה זו כמו ארבעים ושלש ביצים בינוניות וחומש ביצה והם משקל ששה ושמונים סלעים ושני שלישי סלע מקמח החטים שבמצרים, שהם משקל חמש מאות ועשרים זוז מזוזי מצרים בזמן הזה, ומדה שמכילה כמשקל הזה מקמח החטים הזה בה מודדין לחלה בכל מקום.

שולחן ערוך יורה דעה הלכות חלה סימן שכד סעיף א

אין חייב בחלה אלא חמשת מיני תבואה. ואין חייב אלא חמשת רבעים. ומדה שמחזיק מ"ג ביצים וחומש ביצה, ממלאים אותו קמח, ואותו קמח הוא שיעור חלה. וכשממלאים המדה קמח, תהיה מחוקה ולא גדושה. והיאך ישערו לדעת שהיא מחזקת מ"ג ביצים וחומש, נתבאר בטור א"ח (ועיין בא"ח סי' תנ"ו) ומשקל חמשת רבעים קמח הוא תק"כ דרה"ם מקמח חטים שבמצרים. הגה: כלי המחזיק עשר אצבעות על עשר אצבעות, ברום שלש אצבעות ותשיעיות אצבע בקירוב, הוא שיעור החלה. וכן מדה שיש בה ז' אצבעות פחות ב' תשיעיות אצבע (על ז' פחות ב' תשיעיות אצבע), ברום ז' אצבעות פחות ב' תשיעיות אצבע, הוא העומר. וכל האצבעות אלו הם רוחב גודל של יד (רמב"ם פרק ו' דביכורים).

⁵ **שיעור חלה** בשו"ע הביא את השיעור המובא במשנה 5 רבעים (של קב) חייבים (רבע קב היינו לוג) אך ברמב"ם נקט את השיעור שני קבין פחות חומש דהיינו 1.8 קב והוסיף הרמב"ם עוד כמה דרכים לחישוב מידה זו ואח"כ הביא שמידה זו מכילה 43 ביצים וחומש ביצה (וכן הביא בשו"ע וברמ"א מידה זו) והיא שווה למידה שהביא הרמב"ם בתחילה וכמשי"ת

שיעור הפרשת חלה נלמד ממש"כ בפסוק ראשית עריסותיכם כמש"כ רש"י על במדבר טו כ וז"ל ראשית ערסותיכם. כשתלושו כדי עריסותיכם שאתם רגילין ללוש במדבר, וכמה היא, וימודו בעומר (שמות טז, יח) עומר לגלגלת (שם טז) (ושיעור מ"ג ביצים וחומש ביצה) תרימו מראשיתה, כלומר קודם שתאכלו ממנה ראשית, תלקח חלה אחת תרומה לשם ה' עכ"ל

שהעומר הוא עשירית האפה ובאפה יש 3 סאים בכל סאה יש 6 קבים ובכל קב 4 לוגים ובכל לוג 6 ביצים נמצא שבאפה יש 432 ביצים $432 = 3 \times 6 \times 4 \times 6$ בכל סאה יש 144 ביצים $432 = 3 \times 144$ ובכל קב 24 ביצים $24 = 6 / 144$ ובכל לוג וכשנחלק 432 ל10 (עשירית האפה) $43.2 = 10 / 432$ דהיינו 43 ביצים וחומש ביצה [וזהו השיעור שהובא בסוף הרמב"ם (ובדברי השו"ע והרמ"א)] ובאפה יש 18 קבים $18 = 6 \times 3$ וכשנחלק ל10 (עשירית האפה) $1.8 = 10 / 18$ [וזהו השיעור שהובא בתחילת הרמב"ם] ובכל אפה יש 72 לוג $72 = 3 \times 6 \times 4$ עד כאן חישובנו לפי החשבון של מידות מדבריות אך שינו את שיעור המידות כשהגיעו לירושלים וכן כשעברו משם לציפורי וקב ומחצה שנקטו חכמים הוא על פי המידה הירושלמית והשיעור שנקטו הלל ושמאי הוא על פי המדבריות והשיעור המובא במשנה [ובשו"ע] 5 רבעים היינו ע"פ המידות הצפוריות. יש לציין שהחישוב שרוב המידות בחז"ל מלבד פה הוא ע"פ המידות המדבריות וכ"כ בפיה"מ כלים פ"ז מ"א. ועיין בארוכה במשניות ריזון ובגמרא שוטנשטיין על מסכת עדיות פה בחישוב המידות המדבריות הירושלמיות והצפוריות בארוכה וכן במתיבתא שבת דף טו ע"א ע"ש ועיין עוד בספר מדות ושיעורי תורה פרק יב ובספר זכר נפתלי סי' ה ובטעם שניו המידות ראה מש"כ בספר מים חיים לר' יוסף משאש ח"ג סי' רצו.

והיינו 5 רבעים של קב (5 לוג) [במידות ציפוריות] $43.2 =$ ביצים $1.8 =$ קב [במידות מדבריות]

⁶ **שלשת לוגין וכו'.** הלכה כדברי חכמים ודלא כשמאי והלל כ"כ הר"מ בפיה"מ ש"י. [והרב לא הזכיר, ואולי סמך על

דבריו במשנה הקודמת ועוד שכתב במפורש במשנה הבאה שהלכה כחכמים]. ועיין יבין (אות כה).

וכן פסק ברמב"ם **הלכות מקואות פרק ד הלכה ב** מד"ס שהמים השאובין פסולי לטבילה, ולא עוד אלא **מקוה מים שאינן** שאובין שנפל לתוכן **שלשה לוגין מים** שאובין **פסלו הכל**, אף על פי שפיסול מים שאובין מד"ס למדוהו בהיקש שהרי הוא אומר אך מעין ובור מקוה מים יהיה טהור המעין אין תפיסת יד אדם כלל והבור כולו בידי אדם שהרי כולו מים שאובין ארו חכמים המקוה לא יהיה כולו שאוב כבור וא"צ להיות כולו בידי שמים כמעין אלא אם יש בו תפיסת יד אדם כשר.

את דבריהם:

משנה ד

ולמה מזכירין את דברי שמאי והלל לבטלה ללמד לדורות הבאים שלא יהא אדם עומד על דבריו שהרי אבות העולם לא עמדו על דבריהם:

משנה ה

ולמה מזכירין דברי היחיד בין המרובין הואיל ואין הלכה אלא כדברי המרובין שאם יראה בית דין את דברי היחיד ויסמוך עליו 'שאיין' בית דין יכול לבטל דברי בית דין חברו עד שיהיה גדול ממנו בחכמה ובמניין היה גדול ממנו בחכמה אבל לא במנין במנין אבל לא בחכמה אינו יכול לבטל דבריו עד שיהיה גדול ממנו בחכמה ובמנין:

משנה ו

יאמר רבי יהודה אם כן למה מזכירין דברי היחיד בין המרובין לבטלה שאם יאמר האדם כך אני מקובל יאמר לו כדברי איש פלוני שמעת:

משנה ז

בית שמאי אומרים רובע עצמות מן העצמים בין משנים בין משלשה ובית הלל אומרים 'רובע עצמות מן

שולחן ערוך יורה דעה הלכות מקואות סימן רא סעיף טו מקוה שיש בו ארבעים סאה, ומעין כל שהוא, יכול לשאוב כל מה שירצה ליתן לתוכה והם כשרים, אף על פי שהם רבים על המים שהיו בתוכה תחלה. (ואין חילוק בין קדם המעין לשאובין או לא, כמו שנתבאר, ועיין לקמן סעיף מ' דיש חולקין) (ב"י בשם תשובת רמב"ן סימן רל"א). **אבל כל זמן שאין במקוה מ' סאה, אפילו אם אינו חסר אלא כל שהוא, אם נפלו לתוכו ג' לוגים מים שאובים, פסלוהו.** לא שנא שאבן בכלי, לא שנא סוחט כסותו והגביהו והמים שבה נופלין ממקומות הרבה (רמב"ם פ"ה); וכן המערה מהצרצור ומטיל ממקומות הרבה לתוכו, או שזרקם בחפניו, ואפילו נפלו בו משני כלים או משלשה, מזה מעט ומזה מעט, מצטרפין. במה דברים אמורים, שמתחיל מכלי השני עד שלא פסק מהכלי ראשון, אבל אם פסק הראשון קודם שהתחיל השני, אין מצטרפין. ואם התחיל השני עד שלא פסק (הראשון), דוקא משלשה כלים, אבל מד' אין מצטרפין. בד"א שמארבעה אין מצטרפין, שלא היה דעתו מתחלה ליתן כל השלשה לוגין; אבל אם מתחלה היה דעתו ליתן כל הג' לוגין, אפילו אם לא נתן אלא מעט מעט מכמה כלים עד שהשלשים לג' לוגין, פסול. הגה: ואם העביר ג' לוגין בידי ע"ג קרקע, או שנתנו מרגלי בהמה, כשר (טור). וי"א דרגלי הבהמה כדין רגל אדם, ובשניהן אינו כשר אלא בהעביר על גבי קרקע דהוי כהמשכה, אבל לא בנתנו (ר"ש פ"ב דמקואות רמב"ם פ"ה) ועיין לקמן בסימן זה סעיף ל"ט.

7 שאין ב"ד וכו'. הלכה כתנא דמשנתנו וכן פסק הרמב"ם **הלכות ממרים פרק ב הלכה ב בית דין** שגזרו גזרה או תקנו תקנה והנהיגו מנהג ופשט הדבר בכל ישראל, ועמד אחריהם בית דין אחר ובקש לבטל דברים הראשונים ולעקור אותה התקנה ואותה הגזרה ואותו המנהג, אינו יכול **עד שיהיה גדול מן הראשונים בחכמה ובמנין, היה גדול בחכמה אבל לא במנין, במנין אבל לא בחכמה, אינו יכול לבטל את דבריו**, אפילו בטל הטעם שבגללו גזרו הראשונים או התקינו אין האחרונים יכולין לבטל עד שיהיו גדולים מהם, והיאך יהיו גדולים מהם במנין הואיל וכל בית דין ובית דין של שבועים ואחד הוא, זה מנין חכמי הדור שהסכימו וקבלו הדבר שאמרו בית דין הגדול ולא חלקו בו. השגת הראב"ד ב"ד שגזרו גזרה וכו' עד שיהא גדול מן הראשונים בחכמה ובמנין. א"א ולא אפי' אליהו ובית דינו הואיל ופשט איסורן בכל ישראל כדאיתא בע"ז. השגת הראב"ד יהיה גדול בחכמה וכו'. א"א עיטור שוקי ירושלים בפירות קשיא עליה שהראשונים תקנוהו ור' יוחנן בן זכאי ביטלה אחר חרבן מפני שנתבטל הטעם לראשונים ולא היה גדול כראשונים. מה שכתב הרמב"ם 'שגזרו או תקנו' וכו' אף שאין מפורש במשנתנו לענין מה אין ב"ד יכולים לבטל וכו', כתב הכסף משנה שכן פירש הרמב"ם את משנתנו.

ומה שכתב 'ופשט איסורו' וכו', אין מקורו ממשנתנו [לחם משנה].

גם מה שכתב 'אפלו בטל הטעם' וכו', אין מקורו ממשנתנו [כסף משנה].

8 משמע מפיה"מ והר"ב כ"כ התוספות שאנן שר' יהודה לא בא לחלוק על דברי המשנה הקודמת שיש רשות לפסוק כדברי היחיד נגד רבים אלא בא לומר טעם אחר מדוע מזכירין את דברי המרובים שלא נפסק כמותם אך המאירי והראב"ד פירשו שבא לחלוק על המשנה הקודמת ובין כך ובין כך כבר אמרנו שהלכה כמו המשנה הקודמת.

9 רובע עצמות מן הגויה וכו'. [יש להקדים שנידון משנתנו הינו לגבי טומאת אוהל].

הלכה בית הלל ודלא כשמאי ובית שמאי כ"כ הרמב"ם בפיהמ"ש והרב, [ועיין להלן מה שהובא בשם הלחם משנה].

ופסק הרמב"ם **הלכות נזירות פרק ז הלכה ב** ואלו טומאות מן המת שהנזיר מגלה עליהן: על הנפל ואפילו לא נתקשרו איבריו בגדיהן, ועל כזית מבשר המת, ועל כזית נצל, ועל עצמות שהן רוב מנין העצמות אף על פי שאין בהן רובע הקב, ועל עצמות שהן רוב בנינו של מת ואף על פי שאין בהן רובע הקב, ועל חצי קב עצמות אף על פי שאין בהן לא רוב בנינו ולא רוב מניינו, וכל העצמות יהיו משל מת אחד ולא משני מתים, ועל השדרה הבאה ממת אחד, ועל הגולגולת של מת אחד, ועל אבר מן המת הבא ממת אחד, ועל אבר מן החי מאדם אחד, שיש עליהן בשר שראוי לעלות

הגוייה מרוב הבנין או מרוב המנין שמאי אומר אפילו מעצם אחד:
משנה ח

כרשיני תרומה בית שמאי אומרים שורין ושפין בטהרה ומאכילין בטומאה בית הלל אומרים "שורין

בו ארוכה בחי, ועל חצי לוג דם הבא ממת אחד, ועל מלא חפנים רקב המת, אי זהו נצל זה בשר המת שנמוח ונעשה לחה סרוחה.

וברמב"ם הלכות טומאת מת פרק ב הלכה ט שאר עצמות המת שאין בהן רוב מניין ולא רוב בניין ולא שדרה שלימה ולא גלגולת שלימה אם היה בהן רובע הקב הרי אלו מטמאים כמת במגע ובמשא ובאהל, היו פחות מרובע אפילו עצם כשעורה מטמא במגע ובמשא ואינו מטמא באהל.

הנה מדברי הרמב"ם מבואר לכאורה שלא פסק כבית הלל, שהרי כתב שאפילו אין בעצמות רוב מנין או בנין הרי אלו מטמאות, [אמנם בפירוש המשניות כתב דלית הלל אין צריך רוב מנין או בנין, וז"ל: ובית הלל מתנים בזה שני תנאים וכו', ולא יהיה רוב במנין או בשיעור ורוב המנין וכו', עכ"ל. ויבאר להלן איך יתיישבו דבריו עם לשון המשנה]. וגם לא הזכיר שמטמא דווקא כשהעצמות הן מאדם אחד [כמו שפירש בפי"ה מ אליבא דבית הלל].

ועיין בלחם משנה (הלכות נזירות פ"ז ה"ב) שנקט שהרמב"ם לא פסק כמשנתנו.

אמנם **בכסף המשנה (טומאת מת שם)** כתב, וז"ל: שאר עצמות המת וכו' אם היה בהם רובע הקב. פ"ב דאהלות שם אלו מטמאים באהל וכו' רובע עצמות מרוב הבנין או מרוב המנין ופרק קמא דעדות ב"ש אומרים רובע עצמות מן העצמים בין משנים בין מג' וב"ה אומרים רובע עצמות מן הגוייה מרוב הבנין או מרוב המנין שמאי אומר אפילו מעצם א' משמע דלסתם מתניתין דפ"ק דאהלות ולב"ה דפ"ו דעדות רובע עצמות אינם מטמאים באהל אא"כ הם מרוב הבניין או מרוב המנין וקשה דא"כ מ"ש רבינו ששאר עצמות אף על פי שאין בהם לא רוב מנין ולא רוב בנין אם יש בהם רובע מטמאין באהל אתי דלא כב"ה ודלא כסתם מתניתין דאהלות והוא דבר תימה

ומצאתי בפירוש המשנה לרבינו מוגה שכתב בריש פ"ב דאהלות אהא דתנן אלו מטמאים באהל רובע עצמות מרוב הבנין או מרוב המנין רוב בנינו ורוב מניינו של מת אף על פי שאין בהם רובע הנה אלו ג' שיעורים בעצמות הערומים מן הבשר אחד מהם שיהיו באלו העצמות רוב גודל הגוף אשר הוא עצמותו ואף על פי שלא יהיה בהם רובע הקב. השני שיהיה בו רוב המנין והוא קכ"ה איברים ואף ע"פ שלא יהיה בהם רובע, והשלישי שיהיה בהם רובע עצמות או יותר אף על פי שלא יהיה בהם לא רוב בנינו ולא רוב מניינו הנה אלו העצמות יטמאו באהל הואיל ויש בהם רובע מ"מ כבר ביארנו ששורש זה כולו אמרו יתעלה בעצם אדם ואלו השיעורים הג' שיהיה בכל אחד מהם עצם אדם עד כאן לשון רבינו בפירוש המשנה המוגה

ודבריו אלה הם כדבריו כאן אבל יש לתמוה שדברים אלו הם היפך פשט לשון המשנה ונראה שרבינו מפרש דהא דתנן רובע עצמות מרוב הבנין או מרוב המנין לאו למימרא שצריך שאותו רובע יהיה מהעצמות שברוב הבנין או רוב המנין אלא ה"ק רובע עצמות שאין בהם לא רוב בנין ולא רוב מנין וכפי דקדוק דבריו פה הכי פירושו דמתניתין רובע עצמות שאין בהם מרוב הבנין ולא מרוב המנין כלומר אעפ"י שהוא משאר עצמות זולתם אבל קשה לפי' זה מאי דאיתא בפ' כה"ג (דף נ"ב ע"ב) על משנה זו א"ר יהושע יכולני לעשות דברי ב"ש וב"ה כאחד שב"ש אומרים משנים או מג' או מב' שוקים וירך א' או מב' יריכים ושוק א' וכו' וצ"ל שסובר רבינו מדאמר יכולני משמע שהיה יכול לפרש כן אבל לפי האמת אינו מפרש כן. ומ"ש אפילו עצם כשעורה וכו'. שם עכ"ל:

ותמצית דבריו הנוגעים לדין משנתנו הם שהרמב"ם מפרש שלבית הלל שבמשנתנו רובע עצמות מטמא אף שאינן רוב מנין או בנין. ומה שאמרו 'מרוב' וכו', כוונתם שאף **שאינם** מרוב הבנין מטמאים.

עוד כתב הרמב"ם **הלכות טומאת מת פרק ב הלכה י** היה עצם אחד אפילו יש בו רובע הרי זה מטמא במגע ובמשא ואינו מטמא באהל. טומאת עצם אחד הלכה מפי השמועה לפי שנאמר כל הנוגע בעצם למדו מפי השמועה אפילו עצם כשעורה מטמא במגע ובמשא ולפי שטומאתו הלכה הרי הוא דין תורה ולא מדברי סופרים.

דברי הרמב"ם אלו מתיישבים עם מה שכתב בפירושו כאן שאין הלכה כשמאי.

עוד כתב הרמב"ם **הלכות טומאת מת פרק ג הלכה א** אלו מטמאין במגע ובמשא ובאהל: המת אפילו נפל שלא נתקשרו איבריו בגידיו, וכזית מבשר המת וכזית נצל, ואבר מן החי, ואבר מן המת שיש עליהם בשר כראוי, והשדרה והגולגולת, ורוב בניינו ורוב מניינו, ורובע עצמות מכ"מ אף על פי שאין בהן לא רוב בנין ולא רוב מנין, ורביעית דם תבוסה, הכל שתיים עשרה.

לכאן הכס"מ שציין העין משפט הוא על הרמב"ם כאן

שורין בטהרה וכו'. הלכה כהלל ודלא כשמאי ובית שמאי ורבי עקיבא כ"כ הר"מ בפי"ה מ"ש והרב. [ויש להעיר שבהיה"ש להר"מ הגירסא דדברי שמאי שלפנינו - 'בית שמאי'].

וכן פסק ברמב"ם **הלכות תרומות פרק יב הלכה ז** התלתן והכרשינין של תרומה הואיל ואינו מאכל אדם ה"ז מותר לעשות כל מעשיהן בטומאה, ואינו נזהר אלא בעת שרייתן במים, שאם שרה אותם בטומאה הרי טימא אותם בידים,

בטהרה ושפין ומאכילין בטומאה שמאי אומר יאכלו צריד רבי עקיבא אומר כל מעשיהם בטומאה: משנה ט

הפורט סלע ממעות מעשר שני בית שמאי אומרים בכל הסלע מעות ובית הלל אומרים¹⁰ בשקל כסף ובשקל מעות רבי מאיר אומר אין מחללין כסף ופירות על הכסף וחכמים¹¹ מיתירין: משנה י

הפורט סלע של מעשר שני בירושלם בית שמאי אומרים בכל הסלע מעות ובית הלל אומרים¹² בשקל כסף ובשקל מעות הדינים לפני חכמים אומרים בשלשה דינים כסף ובדינר מעות רבי עקיבא אומר בשלשה דינים כסף וברביעית כסף ברביעית מעות ורבי טרפון אומר ארבעה אספרי כסף שמאי אומר יניחנה בחנות ויאכל כנגדה:

משנה יא
כסא של כלה שנטלו חפיו בית שמאי מטמאין ובית הלל¹³ מטהרין שמאי אומר אף מלבן של כסא טמא כסא שקבעו בעריבה בית שמאי מטמאין ובית הלל¹⁴ מטהרין שמאי אומר אף העשוי בה: משנה יב
אלו דברים שחזרו בית הלל להורות כדברי בית שמאי¹⁵ האשה שבאה ממדינת הים ואמרה מת בעלי

אבל אחר השרייה אינו נזהר, לא בעת ששף הכרשינין ולא בעת שמאכילן לבהמה, לפיכך נותנין תרומת תלתן וכרשינין לכהן עם הארץ.

מה שכתב 'התלתן' וכו', אין מקורו ממשנתנו [כסף משנה].

ומה שכתב 'שאם שרה' וכו', כן פירש טעם משנתנו [וכן הוא בפיהמ"ש כאן ובמעשר שני פ"ב מ"ג].

¹¹ **מיתירין.** הלכה כחכמים, כ"כ הרמב"ם בפיהמ"ש והרב. ומבואר דאין הלכה כרבי יוסי.

וכן פסק ברמב"ם הלכות מעשר שני ונטע רבעי פרק ה הלכה טו מותר לחלל כסף מעשר עם פירות מעשר על הכסף והוא שיהיו בפירות פחות משהו דינר, אבל אם היה בהן שוה דינר לא יחללם עם הכסף אלא בפני עצמן, כיצד היו לו פירות שוה דינר ושלושה דינרין של מעשר שני אינו מחלל הכל על סלע אחת, אבל אם **היה לו חצי דינר פירות וחצי דינר מעות מחלל שניהם על דינר אחד.**

השגת הראב"ד - מותר לחלל כסף וכו' עד לא יחללם עם הכסף. אמר אברהם לא כמו שהוא סובר כי הוא סובר שהאיסור הוא משום הפירות ואינו כן שהאיסור אינו אלא בשביל הכסף שאין מחללין כסף על כסף אלא משום זיקת הפירות הואיל והפירות מועטין ואין מתפיסין סלע בשבילם מצרפים אותם עם המעות ומתפיס סלע עליהם אבל אם יש בפירות דבר הראוי אין זוקקין כסף עמהם לחלל על כסף אחר.

מה שחילק הרמב"ם בין שווה דינר לאינו שווה אין מקורו ממשנתנו [כסף משנה].

¹² **בשקל כסף וכו'.** הלכה כדברי בית הלל ודלא כבית שמאי [כסף משנה בדעת הרמב"ם המובא להלן].

רמב"ם הלכות מעשר שני ונטע רבעי פרק ה הלכה יד

הפורט סלע ממעות מעשר שני בין בירושלים בין חוץ לירושלים לא יצרפנה כולה במעות נחשת אלא בשקל מעות כסף ובשקל מעות נחשת.

מה שכתב 'חוץ לירושלים' מקורו ממשנתנו, דמיירי בה חוץ לירושלים [כמו שפירש בפיהמ"ש].

ומה שכתב 'חוץ לירושלים' מקורו ממתני' דלהלן (משנה ט).

¹³ **מטהרין.** הלכה כבית הלל [כסף משנה בדעת הרמב"ם המובא להלן. ועיין היטב בפיהמ"ש בסוף משנתנו ומשמע מדבריו קצת שפסק כב"ה כבודה מתני'. ובדעת הרב נראה שסמך על מש"כ לעיל במשנה הקודמת שהלכה כב"ה]. ומבואר דאין הלכה כבית שמאי.

וכן פסק הרמב"ם הלכות כלים פרק כו הלכה ג **כסא של כלה שניטלו חפוייו טהור** ואם לא היו חפוייו יוצאים וניטלו עדיין הוא ראוי למדרס שכן דרכו להיות מטהר על צדו ויושב עליו.

¹⁴ **מטהרין.** הלכה כבית הלל, כ"כ בפיהמ"ש להר"מ. ומבואר דאין הלכה כבית שמאי, [ועל מה שטמא שמאי להלן 'אף העשוי בה', להדיא כתב הר"מ בפיהמ"ש (כלים פכ"ה מ"ד) דאין הלכה כמותן].

וכן פסק ברמב"ם הלכות כלים פרק כה הלכה ח קורת בית הבד שעשה ראשה האחד כסא אינו מתטמא במדרס מפני שאומרין לו עמוד ונעשה מלאכתנו, אבל אם קבע את הכסא בקורת בית הבד הכסא מתטמא במדרס ואם דרס הזב על הקורה לא נטמא הכסא, וכן אם קבע הכסא בקורה גדולה או עשה ראש הקורה הגדולה כסא אין טמא אלא מקום הכסא בלבד ושאר הקורה טהור, וכן הדין **בכסא שקבעו בעריבה** שהוא טהור.

יש להעיר שמה שכתב הרמב"ם 'שהוא טהור', כתבו הכסף משנה ומעשה רקח דהיינו שהוא טהור מדין חיבור, אם נטמאה העריבה. אך בתו"ט (כלים פכ"ה מ"ד) כתב דטהור לגמרי, עיי"ש.

¹⁵ **האשה וכו'.** הלכה כדברי בית שמאי

תינשא מת בעלי תתיבם ובית הלל אומרים לא שמענו אלא בבאה מן הקציר בלבד אמרו להם בית שמאי אחת הבאה מן הקציר ואחת הבאה מן הזיתים ואחת הבאה ממדינת הים לא דברו בקציר אלא בהווה חזרו בית הלל להורות כבית שמאי בית שמאי אומרים ¹⁶תינשא ותטול כתובתה ובית הלל אומרים תינשא ולא תטול כתובתה אמרו להם בית שמאי התרתם את הערה החמורה לא תתירו את הממון הקל אמרו להם בית הלל מצינו שאין האחים נכנסין לנחלה על פיה אמרו להם בית שמאי והלא מספר כתובתה למדוד שהוא כותב לה שאם תינשאי לאחר תטלי מה שכתוב לך חזרו בית הלל להורות כדברי בית שמאי:

משנה יג

מי שחציו עבד וחציו בן חורין עובד את רבו יום אחד ואת עצמו יום אחד דברי בית הלל אמרו להם בית שמאי תקנתם את רבו ואת עצמו לא תקנתם ¹⁷לישא שפחה אינו יכול בת חורין אינו יכול ליבטל והלא לא נברא העולם אלא לפריה ורביה שנאמר (ישעיה מ"ח/מה) לא תהו בראה לשבת יצרה ¹⁸אלא מפני תקון

ופסק הרמב"ם הלכות גירושין פרק יב הלכה טו מי שהוחזקה אשת איש והלכה היא ובעלה למדינת הים ושלוש בינו לבניה ושלוש בעולם ובאה ואמרה מת בעלי נאמנת ותנשא או תתיבם. חזקה שאינה מקלקלת עצמה ותאסור עצמה על זה ועל זה ותפסיד כתובתה מזה ומזה ותוציא בניה ממזרים בדבר העשוי להגלות לכל ואי אפשר להכחיש ולא לטעון טענה שאם הוא חי סופו לבא או יודע שהוא חי. וכן אם בא עד אחד והעיד לה שמת בעלה תנשא על פיו שהדבר עשוי להגלות, אפילו עבד או אשה או שפחה ועד מפי עד עבד מפי שפחה מפי קרובין נאמנת לומר מת פלוני ותנשא אשתו או תתיבם על פיהם.

מה שכתב הרמב"ם 'ובעלה' וכו', אין מקורו במשנתנו [עיי' יבמות דף קיד:]. אמנם לכאורה מוכרח גם במשנתנו דהא בזה נחלקו בית הלל [קודם שחזרו] דאינה נאמנת אלא כשמעידה שמת במקום קרוב לאפוקי ממדינת הים, כמ"ש הרב במשנתנו.

ומה שכתב 'ושלוש בינו לבניה' מקורו מסוגיא דיבמות (שם) [מגדל עוז, מגיד משנה, משנה למלך, מעשה רקח].

ושולחן ערוך אבן העזר הלכות אישות סימן יז סעיף מג האשה עצמה נאמנת לומר שמת בעלה, ותנשא או

תתיבם על פיה, ונותנים לה עיקר כתובתה; אם תתיבם, נכנס היבם לנחלה על פיה. (ואפילו אשה שהיא שוטה,

נאמנת) (ת"א"ן' כ"ג), ובלבד שיודעת בטיב נשואין ואלמנות (שם בשם הרמב"ם). במה דברים אמורים, כשאשה

לבית דין ואמרה: מת בעלי, התיירני, ולא הזכירה שם כתובה, מתירין אותה לינשא ומשביעין אותה ונותנים לה

כתובה. אבל אם באה ואמרה: מת בעלי, תנו לי כתובתי, אף לינשא אין מתירין אותה, שעל עסקי הכתובה באה, והרי

זו בחזקת שלא מת, ואין דעתה לינשא אלא ליטול כתובתה מחיים בלבד. (וי"א דאפילו יש לה עד שמת, לא מהני

בכה"ג) (נ"י בשם הריטב"א).

¹⁶ תנשא וליטול וכו'. הלכה כדברי ב"ש וכן כב"ה אחר שחזרו בהם

שולחן ערוך אבן העזר הלכות אישות סימן יז סעיף מג - האשה עצמה נאמנת לומר שמת בעלה, ותנשא או תתיבם

על פיה, ונותנים לה עיקר כתובתה וכו'. [סעיף זה הובא במלואו לעיל בהערה קודמת].

¹⁷ לישא שפחה וכו'. הלכה כב"ש

רמב"ם הלכות עבדים פרק ז הלכה ז מי שחציו עבד וחציו בן חורין הואיל ואינו מותר לא בשפחה ולא בבת חורין

כופין את רבו ועושה אותו בן חורין וכותב שטר עליו בחצי דמיו, בד"א בעבד מפני שהאיש מצווה על פריה ורביה אבל

השפחה תשאר כמות שהיא ועובדת את רבה יום אחד ואת עצמה יום אחד, ואם נהגו בה החוטאים מנהג הפקר כופין

את רבה לשחרר וכותב עליה שטר בחצי דמיה.

שולחן ערוך יורה דעה הלכות עבדים סימן רסז סעיף סב מי שחציו עבד וחציו בן חורין, אינו יכול לישא לא

שפחה ולא בת חורין, לפיכך כופין את רבו לשחררו, וכותב לו שטר על חצי דמיו. ובעוד שלא כתב לו גט שחרור

מעשה ידיו לעצמו, ואם המיתו שור אינו משלם לא קנס ולא כופר. במה דברים אמורים, בעבד, מפני שהוא מצווה על

פריה ורביה; אבל שפחה, תשאר כמו שהיתה ועובדת את עצמה יום אחד ואת רבה יום אחד, ואם הכה אדם על ידה

וצמתה וסופה לחזור, אם הכה ביום שעובדת את רבה, הנזק לרבה. ואם ביומה, הנזק לעצמה. אבל אם נקטעה ידה, וכן

כל דבר שאין סופו לחזור, חולקין הנזק היא והאדון. ואם המיתה, נותן חצי הקנס לאדון ופטור מחצי הכופר.

מה שכתב 'לפיכך' וכו' כן מבואר בהמשך המשנה, והובא במקומו.

¹⁸ אלא מפני וכו'. הלכה כב"ש

רמב"ם הלכות עבדים פ"ז ה"ז - מי שחציו עבד וחציו בן חורין הואיל ואינו מותר לא בשפחה ולא בבת חורין

כופין את רבו ועושה אותו בן חורין וכותב שטר עליו בחצי דמיו וכו'. [סעיף זה הובא במלואו לעיל בהערה

קודמת].

העולם כופין את רבו ועושה אותו בן חורין וכותב שטר על חצי דמיו חזרו בית הלל להורות כבית שמאי:
משנה יד

כלי חרס מציל על הכל כדברי בית הלל ובית שמאי אומרים¹⁹ אינו מציל אלא על האוכלין ועל המשקין ועל כלי חרס אמרו להם בית הלל מפני מה אמרו להם בית שמאי מפני שהוא טמא על גב עם הארץ ואין כלי טמא חוצץ אמרו להם בית הלל והלא טהרתם אוכלים ומשקין שבתוכו אמרו להם בית שמאי כשטהרנו אוכלים ומשקין שבתוכו לעצמו טהרנו אבל כשטהרת את הכלי טהרת לך ולו חזרו בית הלל להורות כדברי בית שמאי:

טוש"ע יו"ד סימן רסז סעיף סב - מי שחציו עבד וחציו בן חורין, אינו יכול לשא לא שפחה ולא בת חורין, לפיכך **כופין את רבו לשחררו, וכותב לו שטר על חצי דמיו.** ובעוד שלא כתב לו גט שחרור, מעשה ידיו לעצמו, ואם המיתו שור אינו משלם לא קנס ולא כפר. במה דברים אמורים, בעבד, מפני שהוא מצוה על פריה ורביה; אבל שפחה, תשאר כמו שהיתה ועובדת את עצמה יום אחד, ואת רבה יום אחד, ואם הכה אדם על ידה וצמתה וסופה לחזור, אם הכה ביום שעובדת את רבה, הנזק לרבה. ואם ביומה, הנזק לעצמה. אבל אם נקטעה ידה, וכן כל דבר שאין סופו לחזור, חולקין הנזק היא והאדון. ואם המיתה, נותן חצי הקנס לאדון ופטור מחצי הכפר.
¹⁹ **אינו מציל וכו'.** הלכה כית שמאי [ואף בית הלל הודו לדבריהם כמבואר בסיפא דמתני']. כ"כ המלאכת שלמה, ופשוט.

וכן פסק הרמב"ם **הלכות טומאת מת פרק כג הלכה א** כל הכלים המצילים בצמיד פתיל מצילין על כל מה שבתוכן בין אוכלין בין משקין בין בגדים וכלי שטף, זהו דין תורה, אבל מדברי סופרים שכלי חרס המוקף צמיד פתיל **אינו מציל אלא על האוכלין ועל המשקין ועל כלי חרס** אחרים שיהיו בתוכו, אבל אם היו בתוך כלי חרס המוקף כלי שטף או בגדים הרי אלו טמאים, **ומפני מה אמרו שלא יציל על הכל** כשאר כלים המצילין, **מפני** ששאר הכלים המצילין אין מקבלין טומאה וכלי חרס מקבלין טומאה **וכלי טמא אינו חוצץ,** וכל כלי עם הארץ בחזקת **טומאה** כמו שיתבאר, ולמה לא אמרו כל חרס של ע"ה לא יציל על הכל ושל חבר יציל על הכל שהרי הוא טהור, מפני שאין עם הארץ טמא בעיני עצמו שאומר הואיל וכלי חרס מציל על הכל אחד אני ואחד החבר ולפיכך חשו וגזרו שלא יציל על הכל, **ולמה אמרו מציל על האוכלין ועל המשקין ועל כלי חרס, מפני שאלו הג' טמאים הן ע"ה ע"ה בין קודם שיהיו באהל המת** בין אחר שיהיו שם תחת צמיד פתיל, ולעולם לא ישאל החבר מע"ה לא אוכלין ולא משקין ולא כלי חרס אלא על דעת שהן טמאין שהרי אין להן טהרה לעולם ולא יבא בהן לידי תקלה, אבל כלי שטף שואל אותם החבר מע"ה ומטבילין מפני מגע עם הארץ ומעריב שמשו ומשתמש בהן בטהרות לפיכך חשו חכמים שמה ישאל ממנו כלי שטף שכבר היה תחת צמיד פתיל בכלי חרס שלו, שהרי עם הארץ הזה מדמה שניצל והרי הוא טמא טומאת שבעה ויטביל החבר ויעריב שמשו וישתמש בו בטהרות ויבוא לידי תקלה, **ומפני זה גזרו שלא יציל כלי חרס על כלי שטף שבתוכו.** עכ"ל.

מה שכתב 'זהו דין תורה וכו' אבל מדברי סופרים' וכו', כן הוא דין משנתנו שאינה עוסקת אלא מדרבנן [ואדרבא מכלי חרס ילפינן דין הצלת כלים. קריית ספר], ופשוט.
ומה שכתב 'המקף צמיד פתיל', אינו מפורש במשנה. ובפירוש המשניות הביא אופן נוסף לפרש משנתנו דהיינו לגבי חציצה מפני הטומאה.

ומה שכתב 'וכלי טמא אינו חוצץ', כן מפורש במשנתנו.
ומה שכתב 'ולמה לא אמרו כל חרס של עם הארץ לא יציל' וכו', כן פירש דין משנתנו דמירי אף בכלי חבר ומשום גזירה, [עיין משנה למלך]. ובאמת עיין בר"ש (כלים פ"ט מ"ב) שפירש משנתנו לעניין ע"ה דווקא.
ומה שכתב 'מפני שאין עם הארץ טמא בעיני עצמו' וכו', מקורו מהמשך משנתנו שאמרו בית שמאי לעצמו טיהרנו וכו' וכפי שנתפרש בגמ' חגיגה (דף כב:), [אמנם יש להעיר שדברי בית שמאי הנ"ל נאמרו לפרש עניין אחר, ויבואר להלן].

ומה שכתב 'ולמה אמרו מציל וכו' מפני שאלו השלושה טמאים' וכו', כן פירשו בית שמאי במשנתנו את טעמם.

ומה שכתב 'ולעולם לא ישאל החבר מעם הארץ' וכו', כן פירש תלמיד בית שמאי טעמם (חגיגה דף כב:).